

Skal vi leke sammen? Lek som spesialundervisning

PPT Vest-Telemark skal denne vinteren i gang med et pilotprosjekt for lærere i småskolen. Vi har invitert lærere på småskolen til å leke med oss, reflektere over lekens betydning for læring, og lære metoder for å bruke lek som nyttig del av spesialundervisninga. De lærerne vi vet har ansvar for elever med store sosial-emosjonelle vansker og omfattende vedtak om spesialundervisning, inviteres til å delta i en gruppeveiledning over 4 ganger, 3 timer hver gang. Vi har en alt for lang og krevende tittel på prosjektet: Voksenledet lek som regulerende aktivitet for barn med reguleringsvansker, tilknytningsvansker og/eller traumer. På tross av tittelen ønsker vi å tilby en praktisk og praksisnær tilnærming; vi ønsker at lærerne blir nysgjerrig på verdien av å leke med de sårbare barna. Felles for de sårbare barna vi tenker kan nyte godt av at læreren deltar på kursrekka vår, er at dette er barn som er under oppfølging av barnevern; barna har omfattende vansker i samspill med voksne og barn; barnas adferd beskrives som svært utfordrende for opplæringa; og barna har rett til spesialundervisning og følges tett, ofte 1:1, på skolen. Skolene bruker altså allerede betydelig med ressurser på disse barna, og PPT har en stor jobb i å utarbeide sakkyndige uttalelser samt bistå skolene i oppfølging av disse elevene.

Hvorfor ønsker PPT Vest-Telemark i tillegg å invitere lærerne til å lære mer om lek og "leke med" oss? Holder det ikke med ordinær opplæring og "vanlig" spesialundervisning? Forskning innen tilknytning og nyere utviklingspsykologi viser at barn som strever med selvregulering, tilknytningstematikk og/eller traumer har stor nytte av tiltak som etablerer og forsterker

erfaring med godt voksenledet samspill. Lek er sentralt her. Gjennom lek gis barnet anledning til å utvikle viktige samspillsferdigheter. Å ha gode nok ferdigheter i samspill er helt sentralt for læring i en undervisningssituasjon. Noen barn trenger å lære grunnleggende ferdigheter som tillitt til voksne, etablering av felles oppmerksomhet, turtaking og selvregulering før

de kan forventes å få fullt utbytte av vanlig undervisning. Derfor ønsker vi å reflektere over lekens betydning sammen med, og ”leke med”, lærerne til de sårbare barna, sånn at lærerne selv ønsker å dra tilbake til skolen sin og invitere til god utviklingsstøttende lek med sin elev. Lek er et ”overskuddsforetak”. Lek kjennetegnes ved at den er egenmotivert og mestringsskapende; den lekende utforsker sin nærmeste utviklingszone. Å være en ”god leker” forutsetter evne til selvregulering. Evne til selvregulering er helt avgjørende for læring og sosial tilpasning hos barn. Professor Ingunn Størksen har oppsummert 5 punkter som forklarer hva selvregulering er:

- *viljestyrt adferd*
- *vi tenker før vi handler*
- *egenledelse*
- *hjelper oss til å nå fremtidige mål*
- *hjelper oss til å tilpasse vår adferd til den sosiale konteksten*
- *vi kan styre våre følelser, adferd og tanker på en hensiktsmessig måte for oss selv og omgivelsene*

Evne til selvregulering læres gjennom det tidlige samspillet, ved at omsorgspersonen samregulerer barnet. Samregulering skjer når

den voksne responderer på barnets signaler om fysisk og/eller emosjonell aktivering, og hjelper barnet å modulere følelsene sine til et nivå som barnet håndterer. Sagt på en annen måte: den voksne hjelper barnet å holde seg innafor eget ”toleransevindu”, barnet er hverken over- eller under-aktivert. Barnets gjentatte erfaringer med god nok samregulering, vil over tid internaliseres og bli til barnets egen evne til selvregulering. Når vi velger å invitere til gruppeveiledning er det for å tilby et nettverk for lærere som står i mange av de samme utfordringene i jobbhverdagen, utfordringer er det mange av når man er lærer til et svært relasjonsskadedt barn. Det er lett å føle seg mislykket som lærer når barn har et sterkt avvikende reaksjonsmønster i samspill, og det språklige nivået kun er egnet til ytterligere forvirring. Noen av disse barna reagerer utover med eksplosivt sinne, brå humørskifter, havner i konflikter med andre barn og med voksne, har vansker med oppmerksomhet, konsentrasjon og det å holde seg i ro. Andre kan reagere innover; være ekstremt tilbaketrukket, sky, redde, skvetne, klengete, uselvstendige og passive. Språklig fungering kan variere sterkt; noen har et tilsynelatende godt språk samtidig som de ikke mestrer sosialt samspill, forstår konsekvenser av

egne handlinger eller synes å ha utviklet empati. Andre har dårlig utviklet språk. Felles for barna jeg tenker på her er at de i liten grad nyttiggjør seg ”å bli snakket til”. Dette siste er etter min erfaring noe lærere ofte forteller om; at det ”å snakke til” eleven, forklare sammenheng mellom egen handling og konsekvens, ikke synes å føre fram. Barnet kan f.eks. si unnskyld det ene øyeblikket, for så i neste øyeblikk gjenta samme uønska handling. Å delta i gruppeveiledning kan gi viktig støtte til den enkelte lærer, ved at man erfarer at man ikke er alene om å streve med å ”få til” en god opplærings situasjon for en utfordrende, relasjonsskadet og sårbar elev. Å erfare kollegastøtte, oppleve å ikke være alene om å streve med noe, gir økt trygghet og mestring. Økt trygghet og mestring hos den voksne gir et roligere nervesystem i møte med dårlig regulerte nervesystem hos barn. Vinn-vinn. I løpet av kursrekka vår tar vi sikte på å sveipe innom følgende tema:

- *Innføring i lek, lekens betydning for utvikling av god helse og trivsel. Ulike typer lek. Lære å observere og beskrive lek. Normal lekeutvikling.*
- *Spesifikt fokus på rolle-lek og late som om-lek.*

- *Analyse av lek, beskrive lekekompetanse hos den voksne og hos barnet. Identifisere styrker og utviklingsmuligheter.*
- *Strukturert bruk av lek i møte med sterkt traumatiserte og tilknytningsskadede barn. Her bruker vi element fra Theraplay, en metode som brukes innen behandling av barn eksponert for omsorgssvikt og traumer.*

Vi tenker å bruke en del film slik at vi kan analysere lek og samspill etter hvert som vi tar for oss de ulike temaene. Så skal vi altså leke sammen. Masse. Det gleder jeg meg til. Til å le sammen, være kreative sammen. Kjenne at det er gøy å leke, kjenne mestringa det gir, samhøriheten og utforske vår nærmeste utviklingsso-ne sammen. Leke sammen.

Og det aller viktigste: Friste de av oss som er så privilegert at de jobber med de viktigste ressursene samfunnet vårt har; barna; til å slappe av, fryde seg og begi seg ut i lek sammen med et barn som virkelig trenger det.

Gørild Bothner Kanstad